

Posudek na diplomovou práci Aleny Veselé „Genderová analýza seriálu Simpsonovi“

Genderovou analýzu seriálu Simpsonovi považuji za velmi ambiciózní projekt a byl jsem proto zvědavý, jak se ji Alena Veselá rozhodla pojmout. Úvod práce mne v tom však nepomohl. Na jedné straně je příliš rozsáhlý a obsahuje informace, které by spíše patřily do Teoretické či Empirické části (popis seriálu – postav a prostředí, spekulace o důvodech jeho atraktivity). Na druhé straně však nenabízí informace o pojetí „analýzy genderového uspořádání společnosti reprezentované v seriálu Simpsonovi“ (str. 4), o jejím rámcovém zasazení do teoretického kontextu či o strukturování práce. Odpovědi na tyto otázky jsem našel až v průběhu čtení práce, přičemž tu nejdůležitější – O jaký typ analýzy půjde? – jsem našel až na straně 38 (!).

Autorku však musím pochválit, pokud je o formální stránku věci. Práce je v prvních částech prostě obvyklých nešvarů (překlepy, pravopisné chyby atd.). Empirická část je na tom však hůře. Konzistentní je také odkazovací aparát a práce je přehledně a logicky strukturovaná.

V teoretické části autorka nejprve vymezuje pojmy gender, pohlaví, genderové role, genderová identita atd., což v diplomové práci považuji za zbytečné. Na této úrovni již diskuse základních pojmů jen zbytečně zabírá místo a prostor by měl být věnován konkrétním teoriím spojeným se zvoleným tématem. Základní pojmy lze jednoduše definovat v poznámkách pod čarou. Celých 21 stran tedy považuji za redundantní, protože jsou na nich diskutována témata, která by absolventka katedry genderových studií měla mít dávno zvládnuta a která navíc vůbec nejsou vztažena k analýze seriálu Simpsonovi. Vzácným prostorem ostatně autorka plýtvá i na jiných místech, například když na dvou a půl stránkách prezentuje tabulku obsahující jen „Označení a názvy epizod s daty premiér“ (str. 44-46) či na dvou stranách tabulku obsahující jen „Mužské postavy a jejich zaměstnání“ (str. 52-54).

Když už je však autorka zařadila, konstatuji, že mne překvapuje, že autorka například nechápe pohlaví jako konstruovanou kategorii a podléhá tak biologickému determinismu, vůči kterému se na jiných místech vymezuje. Každého, kdo se prokousal Laqueurovým *Making Sex*, jistě zaujme například věta: „Zatímco pohlavní orgány žen a mužů zůstávají v průběhu času a na různých místech planety neměnné, gender se může transformovat napříč kulturami a časem“ (str. 6).

V rámci diskuse Butler sice představuje jiné pojetí pohlaví, ale tyto dva přístupy vůbec nekonfrontuje a nevysvětluje zřejmý rozpor. Jen na okraj, Butler napsala celou knihu, aby vyvrátila závěry typu: „Butler tedy nepředpokládá existenci těla, to neexistuje,

dokud se do něj nezačne zapisovat diskurz" (str. 24). Bourdieu by se také zřejmě ohradil, kdyby mu někdo předhazoval, že „Na myšlenku Judith Butler navazuje francouzský sociolog a politolog Pierre Bourdieu. Ten dále rozvíjí teorii performativity" (str. 25). Z toho, že používá slovo performativní, nelze dělat takové závěry, nehledě na to, že ho používá v jiném významu.

Podobně mne překvapuje, že autorka neproblematicky pracuje s pojmem genderová role, jakoby se nikdy nesetkala s kritikami tohoto překonaného teoretického přístupu (viz např. Kimmel, 2000). Dále mi přijde poněkud zmatená diskuse genderové identity, kde je například svým způsobem karikován přístup Gerlindy Šmausové, protože ta zcela jistě nekritizuje konstrukci genderových identit nějak obecně, ale vymezuje se vůči konkrétním aplikacím tohoto pojmu. I v této části se s pojmem genderová role pracuje neproblematicky, což je možná problém autorů, jako je Vodrážka, ale proto by měli být kritizováni.

Nepochopil jsem, proč autorka diskutuje Goffmanovu teorii stigmatu. Není to vysvětleno a nejsou ukázány žádné souvislosti s tématem.

Pokud jde o diskusi mediálních teorií, zarazila mne hned úvodní věta: „Za všech činitelů, kteří se podílí na tom, jak vnímáme ženy a muže ve společnosti, jsou média tím nejsilnějším" (str. 27). Jak to autorka ví? Tato část je postavena na několika málo úvodních textech a nezdědala to, co autorka tvrdí, že dělá. Například v části Média jako instituce zcela jistě stručně nepředstavuje, „jaký vliv mají mediální společnosti na vytváření mediálních obsahů" (str. 28). V části Zkoumání mediálních obsahů se o tomto zkoumání opravdu moc nedozvíme a zcela jistě nemůžeme oddělovat „jazykovou a symbolickou rovinu" (str. 29). Podobně je část Studium publika a způsoby komunikace v podstatě zredukována jen na představení Hallovy teorie kódování/dekódování. Samozřejmě představit obrovský korpus feministické literatury věnované médiím na dvou stránkách podkapitoly Koncepty feministické kritiky mediálních obsahů je nemožný úkol. Příspěvek Laury Mulvey k feministické analýze filmu zůstal podle mne nepochopen.

Podkapitola Animované seriály jako obraz společnosti je zřejmě špatně nazvaná, protože její obsah neodpovídá názvu a je v ní představena jen jedna teorie, která je přejata zcela nekriticky.

Celkově musím konstatovat, že teoretická část má velmi nízkou úroveň, a vzhledem k jejímu rozsahu bez výše zmíněných nadbytečných částí, nesplňuje požadovaný rozsah.

Na úvod metodologické práce autorka konstatuje, že „Z důvodu velkého počtu existujících a odvysílaných epizod tohoto seriálu jsem rozhodla analyzovat pouze část z

nich, a to konkrétně ročník 2005" (str. 37). Toto konstatování však nestačí, jako vysvětlení zásadní metodologické volby, zvláště ve světle ambice provést analýzu „genderového uspořádání společnosti reprezentované v seriálu Simpsonovi" (str. 4). Je totiž docela dobře možné, že se toto uspořádání mohlo v čase změnit, posunout atd. Nejde o to, že by autorka tento vývoj musela nezbytně mapovat, ale měla by jasně vysvětlit, že její zjištění ohledně genderového uspořádání společnosti jsou časově specifická. Na straně 40 navíc hovoří již o dvou sériích 2005-2006?

V této souvislosti mi také není jasné autorčino pojetí aktuálnosti: „Pro svou analýzu jsem vybrala aktuálnější epizody seriálu, které jednak mohou reflektovat genderovanost společnosti, stejně jako aktuální témata a události. Zvolila jsem tedy 25 epizod, jež vznikly v průběhu roku 2005" (str. 37). Seriál je produkován kontinuálně od roku 1987 do dnes?

Definice kvalitativní obsahové analýzy nemůže být: „výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace" (Strauss, Corbin, 1999:10). Strauss a Corbin samozřejmě takto definují kvalitativní výzkum jako takový a ne jednu konkrétní metodu. Podobně nelze jednu metodu, kvalitativní obsahovou analýzu, definovat prostřednictvím jiné metody – zakotvené teorie. Jiná věc je, že autorka zakotvenou teorii bohužel neaplikuje. Ve skutečnosti jde o jakousi kombinaci elementární kvantitativní obsahové analýzy a chaotických interpretací různých aspektů seriálu. Nemyslím si také, že by „důležitým aspektem kvalitativní analýzy to, že může být provedena opakovaně" (str. 42), ba právě naopak.

Pokud jde o samotnou analýzu, problém nastává již na samém začátku, kdy autorka avizuje, že bude hledat odpovědi na otázky: „Reflektuje uspořádání společnosti v seriálu Simpsonovi reálnou společnost? Existuje v seriálu rozdělení rolí na základě genderu?" Je zřejmé, že první otázka by předpokládala, že autorka nějak vymezí, co si představuje pod tou reálnou společností (nemluvě o tom, že by v Teoretické části měla diskutovat různé teorie týkající se vztahu mediálních reprezentací a reálného světa). Bohužel tak nečiní. Jiná věc je, že žádné porovnání s reálnou společností také neprovádí. Druhá otázka je naprosto zbytečná, protože na existenci tohoto rozdělení celá práce stojí.

Diskutovat samotnou analýzu bohužel nemá moc smysl, protože je nesystematická a nepoučená. Autorka v podstatě lepší dohromady různé epizody, scénky, dialogy atd., jak se jí to hodí, aniž by zohledňovala logiku žánru či logiku jednotlivých postav, aniž by pracovala s teoretickým aparátem z předchozích částí, aniž by dokázala vystoupit ze svých vlastních představ o tom, co má seriál vypovídat o genderu. Analytické závěry jsou zpravidla postaveny na útržcích situací či dialogů bez zřejmé analytické logiky. Někdy jsou tyto situace intepretovány doslovně, jindy jako

hyperritualizace (Goffman), přičemž není jasné, kdy a na základě čeho autorka volí kterou polohu. Na určitých místech autorka pracuje s kvantitativními daty, aniž by konkrétně vyspecifikovala, jak definuje jednotlivé kategorie, které počítá. Zde však naráží na základní problém se seriály, jako jsou Simpsonovi, protože ty se obvykle snaží karikovat různé stereotypy tím, že je přehání až do absurdity nebo je různě vtipně komentují. Jako příklad může posloužit výměna:

Homer: „*A kdo bude hlídat děti?*“

Marge: „*Ty!*“

Homer: „*Ale já jsem otec!*“

Ta nemá primárně vyjádřit, „že péče o děti je dle názoru postavy Homera Simpsona výsadou žen“, ale má ukázat směšnost představy, že otcové děti nehlídí.

Podobně výměna:

Bart Simpson : „*Moje sestra nemá smysl pro humor. Určitě mi rozumíte. Proto raději soudíte a nehledáte někde manžela.*“

Konstance Krutá: „*Já mám manžela*“.

Bart Simpson: „*Je slepej, hluchej nebo obojí?*“

Je přeci problematické z ní udělat závěr, „že soudkyně je brána především jako žena, která by měla být definována určitým vztahem k muži, čímž je podryvána její autorita ve funkci, kterou vykonává“ (str. 56).

Jsou-li v seriálu ženy zobrazovány častěji v domácnosti a muži v rámci veřejné sféry (str. 51), je velmi pravděpodobné, že jde o další úroveň kritiky/zesměšnění genderových stereotypů, což je třeba reflektovat a tematizovat. Nelze prostě jen tak konstatovat:

Vidím zde poměrně striktní rozdělení tradičních ženských a mužských rolí v rámci společnosti, kdy ženy jsou směřovány do soukromé sféry, především do domácnosti a péči, zatímco muži mohou působit ve sféře veřejné bez toho, aby byla jejich práce zpochybňována na základě toho, že jsou muži. Jako poměrně problematické vidím celkové velmi nízké zastoupení ženských postav celkově a domnívám se, že ve srovnání se skutečností je toto zastoupení velmi podhodnocené. Dochází zde k nedostatečné reprezentaci žen v rámci celé společnosti a pokud v seriálu existují, jsou nejčastěji situovány do domácí sféry či nerozhodovací pozice⁵⁵. V seriálu tedy existuje poměrně silné rozdělení ženských a mužských rolí, kdy ženy jsou častěji situovány do rolí pečovatelek a muži do rolí živitelů. (str. 58)

Podobné aspekty seriálu nelze automaticky brát jako nějaký obraz stereotypního uvažování tvůrců seriálu, ale jako analytickou výzvu. Je jistě možné, že v některých aspektech mohou i tvůrci takto sebereflexivního seriálu podléhat hegemonním genderovým představám, ale nelze to předpokládat automaticky a je třeba to jasně ukázat a vyargumentovat. Zároveň je třeba ukázat, co vlastně autoři dělají, jak rozšiřují

naše vnímání genderových dynamik a identit, jaké používají strategie pro zpochybňování genderových stereotypů atd. Nic z toho se bohužel neděje.

V tomto duchu se také nesou závěry práce. Je z nich zřejmé, že autorka nerespektuje povahu zkoumaného žánru a snaží se na něj aplikovat kritéria, která musí nutně selhat. Jako by neanalyzovala sebereflexivní, hyperkritický, humoristický seriál, ale nějakou telenovelu.

S uvážením výše uvedených komentářů podle mne práce nesplňuje nároky kladené na diplomovou práci na katedře genderových studií a navrhuji známku nedostatečně.

Petr Pavlík

oponent

31. května 2015